Norman Károly

Egy edző töprengései – V.

Sport és műveltség

„Igazság", tényállítás, amely mellett lehet érvelni, de bizonyítani nem lehet, ezért felfogás kérdése, hogy az ember elfogadja-e, vagy sem. Mivel megalapozó bizonyítást nem tud mellékelni hozzá, ha mégis használja, előre kell bocsátania, premisszaként kell használnia (kanti értelemben, ahogyan az „apriori" nem időben előzi meg a tapasztalást, hanem sorrendben; vagy mondjuk hégelesen, a puszta lét nem időben, hanem logikailag előzi meg a lényeget). Ismerünk ilyeneket a kultúrtörténet kezdetétől, egyes természetfeletti hatalmakat nem a tapasztalati bizonyosság, hanem a hit alapoz meg, jobbára utólag keresik hozzá valósággal való kapcsolatukat. A sport is szolgálhat ilyesmivel, edzője válogatja, hogy ki mifélékkel operál. Ha igaznak gondolom bizonyítás nélkül, hogy a műveltebb és gondolkodóbb sportoló és edző jobb is, akkor ez az én *hitem*.

Ha maga a sportoló töprengőbe esik, voluntarista edzők lesújtanak rá, helyreteszik, mi a dolga. „Te mindig spekulálsz. Sose lesz belőled ez meg az." Platóni, filozófusvezérelt világban ez az edzői felfogás persze nem volna valami rangos, ami az edzősorsokról azért nem mond semmit, mert nincsenek platóni világok, az eddigi efféle próbálkozások megbuktak. Ráadásul van ebben a felfogásban igazság, az avatatlan, szakszerűtlen okoskodás esetenként érhet kevesebbet, mint a nagyobb tapasztalat iránymutatása. Szép erény a kételkedő tépelődési hajlam, de mindjárt ettől nem emelkedik föl a százhatvan kilós súly, ér a célfekete közepébe a léglőszer (és hasonló szakkifejezések), sőt előfordulhat, hogy az elmélkedő késlekedés az életbe kerül (repülés). Jó vagy te ottan mint izomagyú állat, eriggy a Tudományos Akadémiába, ha *ahelyett* bölcselkedni akarsz.

Eközben persze az edző más. Leinti az okoskodó növendéket; de maga nem lehet meg okoskodás nélkül, miközben őt is leintenék a még okosabb edzők, pláne az edzők tanárai. Mire egy edző az okoskodás jogát kivívja, keményen meg kell ezért küzdenie. Széchy mester is ezt tette, el is bújt a kezdetén, s jól tette. Cogito, ergo edző sum.

Nem elborult szakkifejezéseken akarok lovagolni. Bemegy az ember a vadászboltba, mert életében először léglőszert akar vásárolni. „Sörétet szeretnék" – mondja. „Miféle sörétet? Nem tartunk sörétet" – így az eladó, végtelen megvetéssel, ami igazán kijár mindazoknak, akik a gyermekkoruk népünnepélyeinek lövöldéjében megtapasztalt légpuska lövedékét

ezen a néven ismerték. A sörét, kéremszépen, dara, esetleg fém diribdarab, bajor-osztrák nyelvi eredettel. Ön valószínűleg nem sörétes vadászfegyverhez keres lövedéket, hanem légpuskába, légpisztolyba valót, ami „léglőszer" névre hallgat. Akkor tehát azt sem tudja, hogy diabolót akar-e (az a szoknyást), és abból milyen kaliberűt (azaz mekkora a fegyvercső vagy sporteszköz csövének belső átmérője, de vigyázni kell, mert a „22-es" nem azt jelenti, hogy direktben annyi hüvelyk, centi, kilométer vagy fényév. Egyébként a pisztolyán az, ottan, sem ravasz, mert ravasz a róka. „Elsütő billentyű".

Jóvanna. Természetesen elvárható a szaknyelv ismerete, de hiszen ez evidencia; és most egyáltalában nem az a szándékom, hogy a sportági újoncok kellő kezdeti megalázásának edzői módszertanáról számoljak be, bár figyelemre méltó, milyen erős eszköze ennek a nyelv; kezdő álljon a sor végére, mi az, hogy hol itt a sor. Tanuljon a vastagabbaktól; kit tetszik mondani? Azt a kövéret?

Kezdetben

Bonyolódjunk bele a premisszakérdésbe. Én olyan edző vagyok (és nem vagyok ezzel egyedül), aki szentül hiszi, hogy két, minden más tekintetben ugyanolyan versenyző közül az a jobb, aki okosabb. Az az okosabb, aki ütőképesebben gondolkodik, amihez természetesen fejlett nyelvi képességek, szókincs, fogalmazási képesség, célra törő logika, mi több: ismeretanyag, műveltség tartozik. Bár az ehhez tartozó hardver, vagyis az agy nevű élettani szerkezet együtt születik az emberrel, de a másik alapfeltétel – továbbra is informatikai szakkifejezéssel élve – a megfelelő felprogramozottság, amin az ember az előélete során esik át.

Volt nekem efféle edzőm, a Józsi. Még a napi többórás, vízben történő rángatódzás korszakában történt, hogy egyszer csak meghívott egy költőt író-olvasó találkozóra a csapathoz; vonogattuk a vállunkat, tizenévesek. Egy másik esetben pedig a megszokotthoz képest eltérően viselkedett: nem kimérte a négyszer ezer méter gyorsot időre, negyedóránként indulva, hanem udvariasan érdeklődött Pistától és tőlem, hogy mit gyakorlunk és milyen közvetlen céllal. Néztünk egymásra, kapjuk a parancsot, végrehajtjuk, mi az, hogy mit és mivégre. Másfél év alatt ez még sosem merült fel, most ugyan miért? Sokkal később arra jutottam, hogy ezzel, vagyis az ember testének mozgósítása mellett az agyáéval is, kezdenie kellett volna, kell egy edzőnek. Akkor a versenyzője nem alárendeltje lesz, hanem – ugyan kisebb tapasztalatú, de – az edzője szellemi partnere. Jobb eredmény érhető el ezzel, nem csak azért, mert kevesebb

lesz az élettani akadály, a dac és az ellenállás, ha közös a vállalkozás. Hanem: mert a kifinomultabb gondolkodás, a szellemi befektetés: többlet erőforrás.

Nagyon egyszerű a premisszakérdés. Abban, hogy két, különben minden egyéb tekintetben azonos versenyző közül az halad jobban, aki szellemileg is felkészültebb, és odateszi magát, csak hinni lehet. Hiszen nincsen két, különben teljesen egyforma ember. Arról pedig, hogy mi volna a különbség, ha ugyanaz az ember, pontosan ugyanabban a vállalkozásában, gondolkodóilag is sportolna, illetve csak zsigerileg, ugyanúgy nem tehető tényleges összehasonlítás, mint a történelemben, ahol, ismeretes módon, a „ha"-val kezdődő mondatok merőben fölöslegesek.

Mit hiszek? Ugyanolyan magasak. Ugyanolyan széles a válluk. De az egyik okosabb, árnyaltabban fogalmaz, gazdagabb a szókincse, arra válaszol, amit kérdezek. Nem csak a teste éli meg a sportot, de az elméje is, ismeri a sportág történetét, teli van kíváncsisággal, álmokkal. Abban hiszek, hogy idők múltán ő lesz a jobb. (Abban nem, hogy mindig vele lesz egyszerűbb.)

Néha, amikor szellemi ottlétet kívánok, azt találom mondani, hogy nem a kéz és a láb úszik vagy evez, hanem a lélek; a kéz és a láb ehhez csak eszközök. Nem minden növendék érti meg azonnal, miért is mondom, és akkor megkérdezem: mit gondol, hogyan volt képes Takács Károly egykori jobbkezes sportlövő a bal kezével világcsúcsra, kétszeres olimpiai bajnokságra, miután lerobbant a jobb kézfeje, azaz elvesztette azt a testrészét, amely ki volt képezve a pisztoly elsütésére? A mutatóujj csak meghúzza az elsütő billentyűt; a lélek céloz, lő és talál. „Én voltam Úr, a Vers csak cifra szolga."

A könyvtár

Hogyan tehet szert az ember műveltségre, szókincsre, fogalmazási, kommunikációs képességekre? Sajna, a közoktatás nem szolgál ilyesmikkel. Vádolhatnám? Az én szemléletem szerint dehogy. Nem ez a feladata, edzőnek, orvosnak, pedagógusnak, hogy beletöltse az edénybe a kívánt értékeket: erre képtelen, ez lehetetlen. Aki hosszú évek során nem tanulja meg a matematika elemeit vagy az idegen nyelvet, az utána alaptalanul teszi felelőssé az iskolát, amelynek a vonatkozó óráin a fenekét laposra ülte. Ám, idegen nyelvi (vagy akár anyanyelvi!) példával, aki csak pár hónapot az idegen nyelvi területen él, játszva jut sokkal messzebb, mert – ugyan az élet kényszerében, de – *saját maga megtanulja*. Az élet kényszere egyben segítség! A tanár, az orvos, az edző: segítő. Azt segíti,

aki tanul, gyógyul, edzéseket végez. *Ő maga*. Már írtam, motiválni sem lehet szabad embert, a motiváció belül lakik, kívülről esetleg lehet ébreszteni, támogatni.

Rendben: mit lehet tenni az általában vett (vagy akár a szorosabban értett, szakmai) műveltségért, szókincsért, fogalmazási és kommunikációs képességekért? *Olvasni kell*. A könyvtár: szentély. A könyvtár: fegyvertár. A könyvtárban lakozik a Titkos Tudás. A könyvtár: a Paradicsom. Ami a kommunikációs képességet illeti, annak nem csupán a megszólalási bátorság, sőt nem is csak a szókincs és a megfelelő nyelvi szabálykövetés a legfontosabb feltétele, hanem az, hogy egyáltalában megértsem a másikat. Fölfogjam, helyesen értelmezzem a gondolatait, amelyek a kommunikációm szövetének a másik felét alkotják. A „telepátiában" sem az a lényeg, hogy a két, telepatikus partner között távolság van, két ember között mindig van távolság, értsük ezt akárhogyan is. Hanem a telepátia lényege az idegen gondolat pontos befogadása, a magam gondolataként való gondolása, és a magaménak a partnerben való előidézése. Márpedig, amikor olvasok, a magam gondolataiként gondolom a mások gondolatait, Időn és Téren áthatolva. A könyvtár: a telepátia iskolája.

Aki olvasott, az sokféleképpen tudja megfogalmazni, amit éppen kell: egy lépést, eljárást, módszert, tanulságot. Az első megfogalmazását hamar felváltja a pontosabb, ütősebb, tömörebb, hatékonyabb, erősebb, pontosabb, s azt a következő. Egyre jobban tudja-érti, tehát egyre inkább, egyre tökéletesebben képes lesz végrehajtani. „Bajom van a sütésemmel" – szalad ki Gergő, a menő elégedetlen pofájából. Hallja a kezdő sportlövész, ez olyan jó mondás, ő is mondja, biztos kiváltja az edző együttérző elismerését, hogy már itt tart. „Sütés? Jaaa, a rétes..." – mosolyog rá gyöngéden Gyuri edző. Majd öt év múlva.

Olvasásra uszítom az evezőseimet, úszóimat. Akkor világosabban fognak megérteni, szebben, szabatosabban, tömörebben fognak gondolkodni és beszélni, és ezen az alapon messzebb jutnak a bármilyen sportjukban (sőt, tán másutt is), mint enélkül: ebben hiszek.